

POSTANOWIENIE

Dnia 14 lipca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z wniosku M. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w T.
przy uczestnictwie L. N. i H. N.
o podział majątku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 14 lipca 2017 r.,
skargi kasacyjnej uczestników postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w S.
z dnia 28 stycznia 2016 r., sygn. akt II Ca (...),

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. stwierdza, że każdy uczestnik postępowania ponosi koszty
postępowania związane ze swym udziałem w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 13 listopada Sąd Rejonowy ustalił skład majątku wspólnego uczestników postępowania L. N. i H. N. o podział majątku wspólnego, a następnie dokonał podziału tego majątku w ten sposób, że na rzecz L. N. (dłużnika) przyznał 386 udziałów w Przedsiębiorstwie Rolno-Hodowlanym R. (PRH) spółka z o.o. (opisanych w postanowieniu), a H. N. (żonie dłużnika) przyznał prawo własności nieruchomości gruntowej (wskazanej w tym postanowieniu). Z wnioskiem o podział majątku wspólnego wystąpił wnioskodawca (wierzyciel L. N.) dysponujący

wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 8 grudnia 2010 r. Wyrokiem tym zasądzono na rzecz wnioskodawcy od dłużnika L. N. na rzecz wnioskodawcy kwotę 1 500 000 z odsetkami ustawowymi.

Postanowienie Sądu Rejonowego zapadło na tle następującego stanu faktycznego.

Wyrokiem Sądu Rejonowego z dnia 21 grudnia 2012 r. orzeczono rozdzielną majątkową między małżonkami - uczestnikami obecnego postępowania. Wnioskodawca - M. - spółka z o.o. jest wierzycielem L. N. (dłużnika) i dysponuje przeciwko niemu prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 7 grudnia 2010 r. W dniu 16 marca 2011 r. wierzyciel wszczął przeciwko dłużnikowi postępowanie egzekucyjne w celu zaspokojenia tej wierzytelności i podejmował w tym celu różne czynności w toku tego postępowania.

Sąd Rejonowy rozpoznający niniejszą sprawę ustalił składniki majątku wspólnego małżonków na dzień ustania wspólności majątkowej orzeczonej na podstawie wspomnianego wyroku Sądu Rejonowego z dnia 12 grudnia 2012 r. W czasie trwania obecnego postępowania o podział uczestnicy na podstawie umowy o podział majątku wspólnego dokonali podziału składników tego majątku w ten sposób, że nieruchomości gruntową przyznali uczestnikowi (dłużnikowi) a udziały w PRH - spółce z o.o. żonie dłużnika. Podziału tego dokonano bez spłat i definitywnie.

Sąd Rejonowy uwzględnił wniosek wierzyciela dotyczący sposobu dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. Analizując skład zasadniczych elementów majątku wspólnego, a także rozporządzenia składnikami tego majątku przez uczestników postępowania do czasu ustania wspólności majątkowej (tj. do dnia 5 czerwca 2013 r.), Sąd Rejonowy stwierdził, że podziału majątku wspólnego uczestników postępowania powinien być dokonany przy uwzględnieniu interesu wierzyciela (wnioskodawcy) w postaci jak najbardziej efektywnego jego zaspokojenia. Zdaniem Sądu, umowny podział składników majątkowych z dnia 22 sierpnia 2013 r. naruszył egzekucyjny zakaz rozporządzenia składnikami majątku wspólnego i realizacji prawa do dokonania podziału (art. 910 § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz udzielonego wnioskodawcy zabezpieczenia. W rezultacie umowa

o podziale nie ma dla Sądu wiążącego charakteru. Zakaz rozporządzenia składnikami majątku wspólnego obejmuje także zakaz zawierania umowy o podział tych składników. Umowa z dnia 22 sierpnia 2013 r. nie ma wpływu na wynik toczącego się obecnie postępowania, nie czyni go bezprzedmiotowym, nie uzasadnia zatem jego umorzenia wbrew stanowisku uczestników postępowania. W tej sytuacji Sąd Rejonowy - dokonując podziału majątku wspólnego uczestników - przyznał uczestnikowi L. N. (dłużnikowi) udziały we wspomnianej wcześniej spółce z o.o., a uczestniczce - prawo własności nieruchomości gruntowej. Jednocześnie zaznaczył, że nieruchomość ta obciążona jest hipotekami na rzecz innych wierzycieli. Nie uwzględnił sugestii wnioskodawcy o dokonanie podziału w postaci przyznania dłużnikowi wszystkich elementów majątku wspólnego z obowiązkiem spłaty na rzecz uczestniczki postępowania.

Apelacja uczestników postępowania została oddalona. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego. Analizując treść postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 3 lutego 2014 r., Sąd Okręgowy stwierdził, że zajęcie praw dłużnika (małżonka zadłużonego wobec wnioskodawcy) do żądania podziału majątku wspólnego pozostaje skuteczne. Skarga na czynności komornika doprowadziła jedynie do uchylenia zajęcia udziału i zysków dłużnika w PHR spółce z o.o. Rozstrzygnięcie dotyczące zajęcia prawa do żądania podziału majątku wspólnego stało się już prawomocne, co spowodowało ważne skutki egzekucyjnego zajęcia. Wadliwość treści zajęcia w postaci nieprecyzyjnego pouczenia i wezwania dłużnika, dostrzeżona przez Sąd Rejonowy, nie podważyła skuteczności zajęcia. Zawiadomienie o zajęciu doręczone zostało dłużnikowi w dniu 3 lipca 2013 r., a także małżonce dłużnika. W wyniku zajęcia wierzyciel uzyskał legitymację o wystąpieniu z wnioskiem o podział majątku wspólnego uczestników postępowania.

Sąd Okręgowy uznał, że umowa z dnia 22 sierpnia 2013 r., obejmująca podział majątku wspólnego uczestników postępowania, nie była wiążąca i nie mogła wpływać na bieg obecnego postępowania o podział. Sąd Okręgowy po dłuższym wywodzie, analizując prawne skutki zajęcia prawa do żądania podziału majątku wspólnego, cel takiego uprawnienia, a także towarzyszące przebiegowi postępowania egzekucyjnego okoliczności (od marca 2011 r.,

stwierdził, że świadczą one o tym, iż dłużnik i jego małżonka podjęli działania mające uniemożliwić przeprowadzenie skutecznej egzekucji. Takie zachowanie uczestników obecnego postępowania należy ocenić jako nieuczciwe i nielojalne, co może uzasadniać wniosek, że umowa z dnia 22 sierpnia 2013 r. - jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego - jest nieważna (art. 58 § 2 k.c.).

Sąd Okręgowy stwierdził także, że brak podstaw do przyjęcia innego sposobu podziału majątku wspólnego niż ostatecznie dokonany przez Sąd Rejonowy. Obecne postępowanie o podział powinno było uwzględniać przede wszystkim interes wierzyciela (wnioskodawcy) i efektywność toczącego się postępowania egzekucyjnego.

W skardze kasacyjnej uczestników postępowania podniesiono zarzuty naruszenia art. 910 k.p.c. i art. 58 § 2 k.c.

Skarżący wnosili o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Poza zarzutem naruszenia art. 910 § 1 i § 2 k.p.c. skarżący nie podnosili w skardze kasacyjnej innych zarzutów naruszenia przepisów postępowania. W postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi dokonanymi przez Sądy meriti (art. 393³ § 3 k.p.c.).

2. W rozpoznawanej sprawie o podział majątku małżonków podstawowe znaczenie ma kwestia prawnej skuteczności egzekucyjnego zajęcia przez wnioskodawcę (wierzyciela) uprawnienia dłużnika (L. N.) do żądania podziału majątku oraz ewentualne skutki prawne takiego zajęcia w odniesieniu do samodzielnego podziału majątku, dokonanego przez L. i H. N. na podstawie „umowy o podziale majątku wspólnego” z dnia 22 sierpnia 2013 r. W skardze kasacyjnej uczestników postępowania kwestionowano skuteczność dokonywanego w dniu 26 czerwca 2013 r. zajęcia i wskazywano na skuteczność wspomnianej umowy o podział majątku wspólnego.

Zajęcie egzekucyjne z dnia 26 czerwca 2013 r., dokonane na podstawie art. 895 k.c., 902 k.p.c. i 910 k.p.c., obejmowało przysługujące dłużnikowi prawo do

żądania podziału majątku wspólnego po ustaniu wspólności małżeńskiej majątkowej. Prawo to (uprawnienie) może być także zajęte na podstawie wskazanych przepisów w interesie wierzyciela (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2016 r., III CZP 36/16 nie publ.). Uprawnienie do żądania zniesienia współwłasności w częściach ułamkowych (art. 210 k.c.), powstałe także po ustaniu małżeńskiej wspólności ustawowej (art. 46 k.r.i.o.), jest uprawnieniem kształtującym, majątkowym i wynika z istniejącego między współwłaścicielami stosunku współwłasności. Przysługuje ono każdemu współwłaścicielowi i celem jego wykonania jest wyjście współwłaścicieli ze stosunku współwłasności w przewidziany prawem sposób. Uprawnienie to może być wyłączone na pewien czas na podstawie umowy współwłaścicieli (art. 210 zdanie 2 k.c.), jednakże umowa taka nie wywiera skutków prawnych wobec wierzyciela jednego ze współwłaścicieli (tak np. uchwała z dnia 14 września 2016 r., III CZP 36/16 nie publ.). Omawiane uprawnienie skierowane pozostaje wobec innego współwłaściciela (innych współwłaścicieli) i nie odpowiada mu obowiązek (powinność) osoby trzeciej spoza kręgu stron stosunku współwłasności. Tak ukształtowane podmiotowo uprawnienie dłużnika do żądania zniesienia współwłasności może w odpowiedni sposób wpływać na czynności komornika prowadzące do skutecznego zajęcia tego uprawnienia (art. 910 § 1 i § 2 k.p.c.).

W czasie dokonywania zajęcia komorniczego (w 2013 r.) obowiązywały przepisy art. 910 k.p.c. określone w ustawie o zmianie ustawy - kodeks postępowania cywilnego (...) (Dz.U. z 2004 r., nr 172, poz. 1804). Sąd Okręgowy, dokonując interpretacji art. 910 § 1 i § 2 k.p.c., trafnie stwierdził, że zajętemu uprawnieniu dłużnika nie odpowiadał obowiązek świadczenia osoby trzeciej, toteż wystarczyło samo zawiadomienie dłużnika, któremu to prawo przysługuje. Zawiadomienie to nastąpiło w dniu 3 lipca 2013 r. Ponadto została zawiadomiona o zajęciu także żona dłużnika (uczestniczka obecnego postępowania) także w dniu 3 lipca 2013 r. (k. 273 akt sprawy; s. 9 uzasadnienia zaskarżonego postanowienia).

Należy stwierdzić, że uczestnicy obecnego postępowania kwestionowali skuteczność omawianego zajęcia egzekucyjnego w skardze na czynności komornika. Postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 3 lutego 2014 r. uznano to zajęcie za prawnie skuteczne, a postanowienie to jest już prawomocne mimo

prawnej nieprecyzyjności treści samego zawiadomienia egzekucyjnego skierowanego wobec dłużnika i jego żony. Nieprecyzyjność ta polegała na niepodaniu w zawiadomieniu właściwych przepisów k.p.c. (należało wskazać art. 910 § 1 i § 2 k.p.c. a nie tylko przepis ogólny art. 895 k.p.c., ponieważ zajęcie obejmowało inne prawo niż wierzytelność). W uzasadnieniu jednak sprecyzowano prawo dłużnika ulegające zajęciu („żądanie podziału majątku dorobkowego”). Sama informacja o skutkach zajęcia stanowiłaby już tylko powtórzenie treści obowiązujących przepisów egzekucyjnych.

3. W wyniku skutecznego zajęcia uprawnienia dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego uczestników obecnego postępowania wierzyciel na podstawie art. 887 § 1 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. i 912 § 1 k.p.c. stał się legitymowany czynnie do żądania podziału majątku małżonków po ukształtowaniu między nimi rozdzielności majątkowej na podstawie wyroku z dnia 21 grudnia 2012 r. W wyniku zajęcia uprawnienia do dokonania podziału wierzyciel realizuje to uprawnienie dłużnika na podstawie tzw. substytucji procesowej i może samodzielnie złożyć wniosek o dokonanie odpowiedniego podziału majątku dłużnika (zniesienia współwłasności między tymi osobami). Skuteczne złożenie tego wniosku nie jest uzależnione od dotychczasowego przebiegu egzekucji wierzyciela wobec dłużnika (por. uzasadnienie powołanej wcześniej uchwały z dnia 14 września 2016 r., III CZP 36/16).

4. Pozostaje kwestia, czy samodzielnie dokonany przez dłużnika i jego żonę notarialny podział majątku wspólnego w dniu 22 sierpnia 2013 r. można uznać za prawnie skuteczny, skoro nastąpił on po dokonaniu zajęcia uprawnienia dłużnika do dokonania takiego podziału i małżonkowie (współwłaściciele) zostali zawiadomieni o zajęciu. Z treści zajęcia wynikało, że miało on charakter ogólny i obejmowało cały majątek dłużnika objęty współwłasnością. Skarżący reprezentują pogląd o skuteczności takiego samodzielnego podziału, ale przy założeniu, że nie doszło do skutecznego zajęcia prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego małżonków. Dodatkowo wskazują na możliwość skorzystania przez wierzyciela co najwyżej ze środka prawnego w postaci *actio ad rem* (art. 59 k.c.).

Stanowiska skarżących nie można podzielić. Zajęcie prawa do żądania podziału majątku wspólnego tworzy dla uprawnionego i pozostałych współwłaścicieli kategoriyczny zakaz samodzielnego wykonywania zajętego prawa w jakiegokolwiek formie prawnej, sprzecznie z interesem egzekwującego wierzyciela. Takim wykonywaniem naruszającym zakaz jest na pewno zawarcie umowy z dnia 22 sierpnia 2013 r. w intencji antycypacji realizacji zajętego prawa przez wierzyciela. Należy zaznaczyć, że umowę tę zawarto zanim jeszcze doszło do rozpoznania wniesionej przez dłużnika i jego żonę skargi na czynności komornika w przedmiocie m.in. zajęcia omawianego uprawnienia (postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 3 lutego 2014 r.). Naruszenie omawianego zakazu, wynikającego z zajęcia egzekucyjnego, prowadzi zatem co najmniej do nieskuteczności czynności prawnych, które zmierzają do uniemożliwienia wierzycielowi realizacji uprawnienia nabytego przez niego na podstawie skutecznego zajęcia. Skutek taki powstaje *ex lege* i wynika z celu prawnego instytucji zajęcia egzekucyjnego.

Należy jeszcze wyjaśnić, że w rozpoznawanej sprawie uniemożliwienie wierzycielowi realizacji zajętego uprawnienia dłużnika nie ograniczyło się tylko do antycypowania wszczęcia postępowania o podział (o takim wszczęciu po zajęciu powinien decydować wierzyciel, a nie egzekwowany dłużnik), ale także obejmowało sam, wyraźnie niekorzystny dla wierzyciela sposób podziału majątku przez uczestników postępowania.

W uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2017 r., II CSK 187/17 (nie publ.) przyjęto, że właściwą sankcją w przypadku naruszenia sądowego zakazu rozporządzenia prawem rzeczowym jest w zasadzie nieważność lub co najmniej bezskuteczność czynności prawnej objętej zakazem. Stanowisko to wyrażono na tle sytuacji, w której pozwany naruszył ustanowiony przeciwko niemu w postępowaniu zabezpieczającym zakaz zbywania spornej nieruchomości (art. 755 § 1 pkt 2 k.p.c.). Z racji wagi i celu sformułowanego zakazu w postępowaniu egzekucyjnym można wspomniane stanowisko rozciągnąć tym bardziej na skutki naruszenia egzekucyjnego zakazu zajęcia prawa, w tym - uprawnienia do żądania podziału majątku wspólnego małżonków.

Sąd Okręgowy poświęcił w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia dłuższy wywód zmierzający do wykazania tego, że umowa uczestników postępowania z dnia 22 sierpnia 2013 r. jest nieważna w świetle postanowień art. 58 § 2 k.c. Skoro wcześniej Sąd ten trafnie stwierdził, że wspomniana umowa nie wywołała wobec wierzyciela skutków prawych i mógł on - realizując zajęte prawo - wystąpić z wnioskiem o podział majątku wspólnego, to zbędne dla rozstrzygnięcia było na pewno dokonywanie oceny umowy uczestników na podstawie art. 58 § 2 k.c. Podniesiony w skardze zarzut naruszenia tego przepisu nie ma zatem zasadniczego znaczenia w postępowaniu kasacyjnym.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną uczestników postępowania jako nieuzasadnioną (art. 398¹⁴ k.p.c.) i rozstrzygnął o kosztach postępowania kasacyjnego.

jw

r.g.